

**PRIMA FOLCLORISTĂ DIN RSSM –
MARIA SAVIN
(25.12.1923 – 25.07.1980)**

The first folklorist from RSSM – Maria Savin

Abstract: This article is dedicated to a folklorist less known by the today's folklore literature lovers – Maria Savin, on the occasion of the 95th anniversary of her birth and her contribution to the development of the Moldavian folklore in the first decades after the Second World War.

Keywords: collector, editor, researcher, promoter, guide and popularization of the folklore.

Rezumat: Articolul este consacrat unei folcloriste mai puțin cunoscute iubitorilor de literatură populară de azi – Mariei Savin, cu ocazia împlinirii a 95 de ani de la naștere, și contribuției ei la dezvoltarea folcloristicii moldovenești în primele decenii de după cel de-al Doilea Război Mondial.

Cuvinte-cheie: culegătoare, editoare, cercetătoare, promotoare, îndrumătoare și popularizatoare de folclor.

Într-o viitoare *Istorie a folcloristicii moldovenești de la est de Prut*, scrisă obiectiv și profesionist, neapărat își va găsi locul și aprecierea cuvenită folclorista Maria Savin, rămasă, pe nedrept, aproape uitată.

Cine a fost și care este aportul acestei cercetătoare la valorificarea folclorului nostru?

Maria Ipate, după căsătorie – Savin, s-a născut la 25 decembrie 1923, în satul Delacău, raionul Grigoriopol, într-o familie de țărani.

Între anii 1930 și 1937 învață la școala din satul natal, pe care o termină numai pe note de „cinci”.

Își continuă apoi studiile la școala medie moldovenească din Grigoriopol, pe care de asemenea o absolvă eminentă.

Fiind elevă, și în sat, și în centrul raional, participă activ la diferite manifestări școlare și extrașcolare, culturale, sportive, obștești, bucurându-se de apreciere și simpatie din partea pedagogilor și colegilor.

În anul 1940 devine studentă la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Tiraspol, unde termină anul I.

În anul 1944 își continuă studiile la Institutul Pedagogic din Chișinău, pe care îl absolvă în 1947¹ (Fondul I, Inventarul 3, Dosarul 5896, f. 7).

La 1 august, același an, este primită în serviciu, în calitate de cercetător științific inferior, la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a AȘ a URSS (Fondul I, Inventarul 3, Dosarul 5896, f. 15), urmând să se specializeze în folclorică.

A participat la prima expediție folclorică de după război, în vara anului 1946, pe când era încă studentă, culegând un număr impresionant de creații folclorice – lucru pentru care a fost înalt apreciată (Țăranul Sovietic, 1 octombrie 1947, p.4).

În anul 1947, pentru aceeași hărnicie în munca de colectare a materialelor folclorice din satele republicii, conducerea Uniunii Scriitorilor din Moldova i-a acordat un premiu (Fondul I, Inventarul 3, Dosarul 5896, f. 41).

Știind că în folclorică toate încep de la materialele colectate pe teren, de la calitatea lor, se consacră cu toată seriozitatea și îndemânarea acestei importante și atât de necesare în acea perioadă activități.

E relevantă, în acest sens, referința fostului ei coleg de sector și de colaborare, dl Grigore Botezatu, care remarcă:

„Pe teren [Maria Savin] cercetează și înregistrează toate genurile și speciile folclorice: proză populară, poezie lirică, cântece epice, proverbe și zicători, cimilituri, folclor al obiceiurilor, speciile predilecte fiind poveștile, doinele și cântecele.

A cules și publicat creații rare, emoționante; știa să se apropie de purtătorii de folclor de toate vârstele, să le deschidă sufletul și să-i predispuie la spus povești, hăituri, iar fetelor de țară le solicita întotdeauna cântece populare.

Fire robustă, jovială, părea tot timpul a fi în bună dispoziție; cu ușurință atrăgea în vorbă pe oricine, asculta cu înțelegere informatorii și cu pasiune aduna în caiete creațiile populare descoperite” (Botezatu, Grigore 1984, p.20).

Și așa ani în șir.

În Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei (acum în Arhiva de Folclor a Institutului de Filologie Română „B. P. Hasdeu” al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării) se păstrează 22 de manuscrise de volum diferit cu creații fol-clorice culese de M. Savin, împreună cu echipele ei între anii 1946 și 1968.

¹ Toate datele biografice folosite sunt luate din *Arhiva Științifică Centrală a AȘM*, Fondul I, Inventarul 3, Dosarul 5896.

Ba mai mult. Din dorința de a fi înscrise cât mai multe materiale de pe teren, ghidată parcă de cuvintele marelui Vasile Alecsandri că „e de sfântă datorie a le căuta și a le feri de noianul timpurilor și a uitării” (Alecsandri, Vasile 1852, p.III) și de cele ale eminentului folclorist Tudor Pamfile, „Pentru a putea păstra viitorului oglinda tulburată chiar a trecutului, trebuie să ne dăm osteneala să culegem bunul și răul care îl mai avem, ca să-l putem ști odată” (Pamfile, Tudor 1913, p. 16-17), Maria Savin a căutat și alte modalități de înregistrare a creației populare orale. Mărturie în această privință ne sunt articolele ei: *Organizarea unui cabinet folcloric în școli (Învățătorul Sovietic*, Nr. 1, 1951, p. 39-42), *Culegeți comorile creației norodnice! (Tânărul leninist*, 14 iunie 1956, p. 3) și *Tovarăși învățători, culegeți creația norodnică orală! (Cultura Moldovei*, 24 martie 1957, p. 1).

În primul dintre ele autoarea vede necesitatea organizării unui cabinet folcloric în școală în asigurării unui învățământ activ al elevilor, aprofundării studierii folclorului la orele de literatură prin folosirea altor materiale la teme decât cele din manual, culegerii, sistematizării și cunoașterii creației populare orale din localitatea natală.

În cel de-al doilea, adresat elevilor, pornind de la importanța literaturii populare în cultura noastră națională, M. Savin îi îndeamnă pe cititorii ziarului, iar prin ei și pe alți doritori, să înregistreze creații populare din satele lor, îndrumându-i ce trebuie să culeagă și cum înregistrează folclorul.

Al treilea articol reprezintă o chemare, o rugămintă, o încercare a folcloristei de a atrage pedagogii republicii în această muncă.

„Culegerea folclorului, scrie ea, e o sarcină de cinste, patriotică pentru fiecare intelectual”.

Învățătorii, în viziunea autoarei, sunt cei mai potriviți culegători ai acestei bogății spirituale prin faptul că vin zilnic în contact cu masele largi, trăiesc în mijlocul lor și îi cunosc bine pe oameni.

Antrenarea învățătorilor și elevilor în culegerea folclorului este considerată de Maria Savin „o muncă nobilă”. Iar pentru ca materialele culese să nu se piardă, indică și adresa instituției de profil din Chișinău, unde trebuie expediate. Aici, scrie dânsa, ele vor fi catalogate, studiate, iar cele mai bune vor fi editate, menționându-se și numele collectorului (Cultura Moldovei 1957, p.1).

Chiar dacă pare, în mare măsură, una romantică și se bazează mai mult pe susținerea acestui apel măcar de către cei mai entuziaști pedagogi – metodă pe care au folosit-o și unii folcloriști din trecut, prin scopul pe care îl urmărește, intenția autoarei este cât se poate de frumoasă și demnă de laudă. Fiindcă folclorul exprimă talentul poporului nostru, înțelepciunea, gândurile și sentimentele omului simplu pe parcursul ultimelor secole ale istoriei sale și constituie un monument de cultură, „o avere națională” (Alecsandri, V. 1852, p. III), este „enciclopedia sufletului poporului” (Candrea, I. A. 1928, p.7).

Cu părere de rău însă, acestui „patrimoniu colectiv, moștenit din gură în gură, din generație în generație, nealterat de influența civilizației și a culturii cărturărești” (Gorovei, Artur, p.102), niciodată nu i s-a acordat atenția necesară, fiind, pe nedrept, subapreciat, ignorat, marginalizat sau tratat cu indiferență.

În consecință, o mulțime de informatori talentați, povestitori și cântăreți, buni păstrători de folclor, s-au dus pe drumul neînțarcerii, luând cu ei nenumărate creații de valoare, pierdute pentru totdeauna numai de atâta că n-a avut cine le înscrie la timp, pentru a rămâne posterității.

Au fost și vremuri când la folclorul nostru literar s-a privit cu suspiciune, ostilitate și dispreț, chiar agresiv. Este vorba, în special, de trista perioadă a conducerii republicii de către medicul veterinar Ivan Bodiul, prim-secretar al CC al PCM din mai 1961 până în decembrie 1980.

Puțini știu că acest mancurt, născut într-un sat din regiunea Nicolaev (Ucraina), străin de valorile noastre spirituale, a avut o atitudine total negativă față de folclorul acestei palme de pământ, bătute de soartă neconținut.

El a fost împotriva editării seriei științifice „Creația populară moldovenească” – o ediție de importanță primordială pentru cultura națională, planificată de sector la sfârșitul anilor șazeci.

Adică împotriva publicării într-o ediție academică, pe genuri și specii, în mai multe volume, cu introduceri ample, note, comentarii ș.a., care ar cuprinde tot ce a creat poporul nostru mai bun, mai de preț, mai frumos în acest domeniu, extras din culegerile folclorice apărute de la Vasile Alecsandri încoace, din ziare și reviste, din Arhiva de folclor a A.Ș.M., din alte fonduri, considerând aceste creații, dezaprobat, „niște vechituri.”²

În pofida adevărului, a bunului-simț și a argumentului adus în *Prospectul* acestei ediții, elaborat de sector. Cităm:

„Până în momentul de față materialele folclorice publicate, păstrate în arhive nu sunt spicuite și adunate în ediții de ansamblu. Se impune necesitatea de a oferi cititorului toată bogăția și varietatea optimală a materialelor folclorice vechi și noi” (Limba și Literatura Moldovenească. 1968, nr. 2, p. 63).

A fi împotriva unui asemenea proiect e ca și cum i-ai scuipa în suflet acestui popor, spunându-i, cinic și insultător că ceea ce a creat el pe parcursul istoriei sunt lucruri depășite, fără valoare, care nu prezintă interes și nu merită atenție.

A nega creația folclorică a acestui popor fără a o cunoaște, deci fără a-i putea fi un apreciator obiectiv și corect, și a te mai situa în rol de procuror față de ea, este, în opinia noastră, nu numai un gest de cel mai prost gust, dar și o dovadă convingătoare de lipsă de cultură și bună creștere.

Și-a mai temperat întrucâtva negativismul și indecența numai după ce i-a chemat la el pe directorul institutului – S.S. Cibotaru, pe șeful sectorului de literatură clasică H.G. Corbu și pe șeful sectorului de folclor – I.D. Ciobanu, toți – membri de partid, cerându-le explicații.

Venind cu argumente și, mai asigurându-l, probabil, că fiecare manuscris va fi pregătit cu maximă responsabilitate, sub un control cât se poate de drastic, responsabilii de la academie, cum se vede, au mai detensionat puțin situația și au deblocat apariția seriei.

² Mai multe despre acest personaj detestabil din istoria noastră în cei aproape 20 de ani, cât a condus republica, a se vedea: Nicolae Dabija. *Bodiul și bodiulismul// Literatura și arta*, 28 ianuarie 1999, p. 1-2.

Acesta a fost destinul amar al celor 17 volume planificate, trecute minuțios prin filtrele cenzurii regimului sovietic de ocupație – ceea ce n-a putut să nu se răsfrângă negativ asupra calității lor, și apărute cu mult zăbucium între anii 1975 și 1983, unul dintre care – *Cântecele istorice* (1986), din cauza imixtiunii abuzive a politicului, fiind retras de către alcătuitorul lui, doctorul habilitat în filologie Victor Gațac, n-a mai fost publicat.

Poziția obraznică și disprețuitoare a dictatorului am crede că pornea nu numai de la ignoranța și ura sa față de tot ce era național, dar și, mai ales, de la faptul că folclorul, prin conținutul său, nu se înscria în cerințele politice ale guvernanților și, prin urmare, nu contribuia la educația comunistă a oamenilor muncii – una dintre principalele sarcini ale partidului.

Mulți dintre cei mai în vârstă credem că mai țin minte cum în acea perioadă copiilor li se interzicea să umble cu colinda și cu plugușorul, iar cei care aveau totuși curajul să o facă erau urmăriți de „drujinici” și de diferiți activiști ai satelor și vânați, speriați, fugăriți, iar apoi discutați și blamați la careurile școlare.

Pentru că așa se cerea de sus.

Folcloriștii niciodată nu s-au împăcat cu lucrul acesta; din contra, l-au condamnat.

Făcând o scurtă privire retrospectivă de ansamblu asupra destinului folcloristicii moldovenești din ultimele vreo șapte decenii, am putea constata următoarele: după aproape jumătate de secol de ocupație sovietică, totalitarism, deznaționalizare și rusificare intensă, antiromânism, dictat etc. au urmat alte lucruri urâte, autorii unora dintre ele fiind de acum chiar ai noștri – ceea ce a descurajat și încetinit dezvoltarea firească a acestei științe în noile condiții.

Ne referim aici la sistarea mai mult decât regretabilă, greșită, am zice chiar rușinoasă (din 1991) a cercetărilor de teren – fapt extrem de important și păgubos pentru folcloristică, lichidarea (în 1999) a Institutului de Etnografie și Folclor, iar la începutul anului 2006 – și a celui de Literatură și Folclor.

A slăbit mult rândurile și a scăzut serios potențialul acestui domeniu de cercetare și plecarea din viață a doctorilor Efim Junghietu (în 1993) și Sergiu Moraru (în 1996), a academicienilor Grigore Bostan (în 2004) și Victor Gațac (în 2014), a doctorului habilitat Nicolae Băieșu (în 2015).

Și-a încheiat activitatea științifică înainte de vreme doctorul Andrei Hâncu.

Din cauza vârstei și a sănătății precare, e pe cale de a-i pune capăt doctorul Grigore Botezatu.

Tot din motive de sănătate, este incertă continuarea acestei activități de către doctorul Victor Cirimpei.

Astfel, chiar dacă folcloristica noastră a supraviețuit, având în vedere starea ei dificilă de astăzi, cât și lipsa unor perspective reale de a o revigora cu cadre tinere, de vocație, vrem sau nu vrem, apar mari semne de întrebare în ce privește viitorul ei.

Concluzia ar fi una. E nevoie de înțelegerea faptului că folcloristica este o știință la fel de serioasă, de importantă și necesară ca și altele și atitudinea față de ea trebuie să fie cea care i se cuvine.

Dacă mai luăm în considerație și realitatea că într-o serie de științe se fac cercetări în toată lumea, iar în cea despre care scriem – numai la noi, atenția pe care o merită este și mai justificată.

Dar să revenim la subiect.

Afirmându-se ca o harnică și pasionată culegătoare de folclor, Maria Savin a fost și o bună editoare de literatură populară.

În anul 1955, pe baza materialelor adunate, în colaborare cu I. D. Ciobanu, publică culegerea *Povești norodnice moldovenești* (20 de texte, 168 de pagini), în tiraj de 10 mii de exemplare, bine întâmpinată de cititori și de recenzenți (Băieșu, Nicolae, p.20).

În anul 1956, de asemenea în colaborare cu I. D. Ciobanu, editează ampla colecție *Folclor moldovenesc*, 518 pagini, în tiraj de 7 mii de exemplare, apariția ei constituind un eveniment remarcabil, fiind foarte bine primită de public și presă (Băieșu, Nicolae, p. 8-9).

De o mare popularitate în rândul cititorilor s-a bucurat și culegerea *Poezie populară moldovenească* (1957), alcătuită și îngrijită împreună cu Gr. Gh. Botezatu și Gh. A. Timofte, 470 de pagini, 7 mii de exemplare; ed. a 2-a (1960), 5 mii de ex. și ed. a 3-a (1965), 15 mii de ex.

Atât cele trei ediții ale cărții, bucuria iubitorilor de folclor, cât și recenziile la ele (Băieșu, Nicolae, p. 9), toate pozitive, vorbesc de la sine.

În afară de aceasta, Maria Savin este coalcătuitoare la cărțile: *Norodul despre religie și cler*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1961; *Cântece de luptă și biruință*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1963; *Vorbe cu tâlc*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1964; *Folclor moldovenesc. Crestomație*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1966; *Folclor din părțile codrilor*. Chișinău: Știința, 1973.

Este prezentă cu articole în culegerile: *Izvor veșnic viu*. Chișinău: Știința, 1961; *Prietenia noroadelor oglindită în folclor*. Chișinău: Știința, 1961; *Schițe de folclor moldovenesc*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1965.

În paralel cu activitatea de colectare, editare și cercetare a creației populare orale, Maria Savin a fost și o bună propagatoare și popularizatoare a folclorului în rândul maselor. Despre aceasta ne vorbesc articolele ei: *Femeia în folclorul moldovenesc* (*Femeia Moldovei*, Nr. 2, 1951, p. 18-19). *Despre unele totaluri ale expedițiilor de folclor* (*Tinerimea Moldovei*, 25 martie 1953, p. 3), *Comoara bogată a creației norodnice orale* (*Țăranul Sovietic*, 10 iunie 1956, p. 4).

În paginile de folclor sau la rubrica „Din creația norodnică orală” publică în ziare o serie de cântece, strigături, ghicitori (*Țăranul Sovietic*, 1 octombrie 1947, p. 4; *Colhoznicul Moldovei*, 13 noiembrie 1956, p. 2; *Colhoznicul Moldovei*, 17 martie 1957, p. 2; *Cultura Moldovei*, 31 martie 1957, p. 3).

A lucrat și la pregătirea unei teze de doctorat, cu tema *Povestea fantastică moldovenească*, pe care însă, din anumite motive, unul dintre principalele fiind cel al sănătății, cu părere de rău, n-a mai susținut-o, iar monografia pe care o scria pe tema aceasta n-a mai publicat-o.

Rezumând cele expuse până aici, conchidem că tot ce a făcut Maria Savin în cei aproape 32 de ani de activitate la Sectorul de folclor al Institutului de Limbă și Literatură, iar apoi la Secția de Etnografie și Studiul Artelor, unde au fost transferați folcloriștii, este apreciat numai pozitiv.

S-a concediat la 27 martie 1979 (Fondul I, Inventarul 3, Dosarul 5896, f. 77).

Prin culegerea cu sârguință și acuratețe a materialelor de pe teren a contribuit mult la formarea Arhivei de Folclor a AȘM; prin ceea ce a publicat a demonstrat că literatura populară este o valoare incontestabilă atât pentru societate, cât și pentru știință; prin tot ce a scris, a trezit sau a menținut viu interesul cititorului pentru folclor ca gen de artă; prin promovarea și popularizarea celor mai bune texte de creație populară orală a cultivat dragoste și respect față de moștenirea noastră culturală, de tradițiile și obiceiurile strămoșești.

A fost o fire activă, foarte sociabilă, conștiincioasă, fidelă profesiunii, binevoitoare, omenoasă.

A iubit creația populară și, pe toată durata activității, a protejat-o și promovat-o cum a putut.

A rămas în amintire și prin binele făcut mulți ani colectivului ca membră a comitetului sindical al institutului (apoi și a secției), responsabilă de sectorul social.

Reieșind din faptul că degrabă folcloriștii vor trebui incluși în *Cartea Roșie a Republicii Moldova*, ca fiind pe cale de dispariție, chiar dacă aportul Mariei Savin la dezvoltarea folcloristicii moldovenești din Basarabia este mai modest în comparație cu al altor folcloriști de la noi, n-ar fi corect ca, măcar cu anumite ocazii, să nu ne amintim și de ea cu un cuvânt de bine.

Referințe bibliografice

1. ALECSANDRI, Vasile. *Poezii populare. Balade* (cântece vitejești). Partea I. Iași: Tipografia Buciumului Român, 1852.
2. *Arhiva Științifică Centrală a AȘM*, Fondul I, Inventarul 3, Dosarul 5896.
3. BĂIEȘU, Nicolae. *Folclor moldovenesc. Bibliografie* (1924-1967). Chișinău: Editura Cartea Moldovenească, 1968.
4. BOTEZATU, Grigore. Neobosită culegătoare de folclor. În: *Femeia Moldovei*. 1984, nr. 1. p. 20.
5. CANDREA, Ion-Aurel. *Iarba fiarelor. Studii de folclor*. București: Minerva, 1928.
6. *Cântece de țară*. Adunate de Tudor Pamfile. București, 1913.
7. Creația poetică a poporului moldovenesc. Ediție științifică (Prospect). În: *Limba și Literatura Moldovenească*. 1968, nr. 2..
8. Gorovei, Artur. *Literatură populară. Culegeri și studii*. București: Editura Minerva, 1976

Ion BURUIANĂ,
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC
(Chișinău)